

KÉT SERPENYŐ

Visszatekintés a Nyílt Fórumra

A forгатókönyv nem változott. Megint úgy festett a dolog, hogy a magyar dramaturgok és színikritikusok, (kezdő) drámaírók és színházi szakemberek egervári tanácskozására, a négy napos rendezvényre nem lesz elegendő pénz. Lett. Ha nem is busásan, de tellett a támogatók és szponzorok folyósította összegekből a különféle kiadásokra, a legalább hatvan vendég elszállásolására és étkeztetésére, valamint a megtárgyalandó drámaszövegeket tartalmazó évkönyv publikálására. A szervező bizottság hét-nyolc hónapon keresztül olvasott, ülésezett, törte a fejét, és sóhajtozott: alig akad megbeszélésre érdemes (kézíratos, vagy frissen kinyomtatott, de még nem mutatott) színmű... Akadt kellő számban. Az egyéb nehézségek és akadályok is elhárulván, 1996. november 28. és december 1. között ismét sor kerülhetett a magyar dramaturgia immár hagyományos műhely-összejövetelére.

Kezdetől érződött jómagam ezt vitavezetőként sem téveszthetem szem elől, hogy állandóan hullámzó érzületek, szinte félóráról félóra váltakozó hangulatok osztják meg az egybegyűlteket. Nem ezredvégi rapszodikusság, nem posztmodern szeszély telepedett ránk. Már az a pengecsattogás is szokatlanul visszhangzott Egervár jobbára csak éles vitákat halló falai közt, amelyet Molnár Gál Péter egyik írásának méltatlan oldavágása kényszerített ki: Merő Béla határozott tónusú válszcikkben mondta el a Népszabadság hasábjain, miért indokolatlan a fórumra soha a lábát be nem tevő ítéző fitymáló beszéde a tanácskozásaiban úgymond alibit kereső szakmai tehetlenkedésről. Bár Molnár Gálnak valóban csekély az erkölcsi jogalapja az egervári és zalaegerszegi műhelymunka résztvevőinek autentikusságát és gyakorlatiasságát megkérdőjelezni, mi magunk sejtettük nem halogathatjuk az önkritikát, eredeti elképzeléseink felülvizsgálatát. Az 1996-os még szükségképp tradicionális Nyílt Fórum maradt, ám 1997 nyilván a számvetés, a programfinanszírozás esztendeje lesz.

Bő egy évtized egervári történelmét főleg a szakmai és személyes találkozások hasznát, zamatát föl-fölelevenítve őrzi a kollektív emlékezet. Olyan erős láncolat ez, amelyben az egyes szemek el-elvesznek. Esetleg az is kiszalad a fejekből, hogy mivel foglalkoztunk az előző évi alkalommal noha az eltöklések, tendenciák, eredmények és balsikerek linearitásukban, együttes voltukban élnek. Most sem vesztegettük rá a sok szót, pedig megérte volna, hogy az 1995-ös Fórum legkészebbnek tetsző műhelyelőadása melyet külön hercehurcák után hívtunk meg, Kiss Csaba *Animus és Anima* című darabja az előzetes beharangozás és a sikerszomjas várakozás ellenére sem került föl a győri színház műsorára (a kamaraszínházi specialistaként elkönyvelt és e tevékenységéért már díjazott szerző rendezésében). Nyilván nem a próbafolyamat közbeni, az alkotók által is akart egervári kirándulás, illetve egerszegi stúdióbemutató okozta, hogy a produkció magas készültégi foka sem volt elegendő a repertoárra iktatáshoz. Mégis elgondolkodtat, hogy a kezdeti szándékoktól eltérően jóideje a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház sem számol komolyan bemutatható művekként a Nyílt Fórum megtárgyalta darabokkal, és, íme, egy másik színházban is késlekedik az a realizálódás, amely az elméletet és a gyakorlatot ötvözni igyekvő Fórumnak szilárdabb szakmai hitelt adna, érdekeltté téve az írókat és a társulatot ebben a (néha természetesen érdekesebb vélekedéseket is megengedő) konzultációs munkában.

A mérleg egyik serpenyőjébe ez a csalódás került a

másikba még nem kerülhetett az az öröm, amelyről csak egy-két hét múlva szerezhettünk tudomást. A kecskeméti Katona József Színház centenárius drámapályázatán, néhány más mű mellett, különdíjat kapott Egressy Zoltán Reviczkyje is. Erről, 1995-ös egervári elemzése kapcsán, így írtam: "A referensek eléggé fukarkodtak a dicsérettel. Kivételesen Mesterházi Márton, aki a Reviczky kalandos rádiós sorsát fanyarul ecsetelve végülis egy lelentékeny új magyar drámát köszöntött amiben viszont az együttlévők, hallgatásuk tanúsága szerint, nemigen osztottak (és ez Egressyt nem nagyon zavarta. Ő volt a Fórum legkamaszosabban jókedvű szerzője)". Ez a jókedv nem volt tehát indokolatlan, és Mesterházit nem csalta meg a szimata. Az ő makacs érdek- és értéképviselője éppúgy közrejátszhatott a mostani sikerben, mint az a tény, hogy a drámaavogatók is szükségesnek látták a tanácskozás elé vinné a színművet, mely a szégyenes visszhang ellenére is profitált az otlétekből.

Az aktuális drámapályázatokról tartott beszámolókat egyébként az érdekes színpaltok közé tartoztak, bár ismét csak ellentmondásosan. Lendvai Zoltán kecskeméti főrendező és Perczel Enikő főiskolás dramaturg beszámolóját nehezítette, görcsössé tette a tény, hogy a hivatalos eredményről akkor még sejtető formában sem szólhattak. Így is sok érdekességről hallhattak azok a dramaturgok, akiknek kezén a versenyző alkotások nem kis százaléka korábban már úgyis megfordult, s azok a szakírók, akik ilyen formában nyerhettek bepillantást egy nem tematikus, ezért az ítékezésben is kétségesebb pályázatba. Összefogottabb, tényközlőbb, alapkérdéseket fölvetően kritikai erejű volt Babarczy László igazgató hírhordozása az addigra már eredményhirdetéssel le is zárult, 1996-os tematikájú kaposvári pályázatról. Bár a tárgyat nem határolták be historikus, ideologikus vagy egyéb szigorúsággal, pontosan jelezték, milyen szellemű műveket várnak. A zsűrizést kizárólagosan színházi szakemberekre bízták: nem engedték, hogy az irodalom képviselőinek vélekedéseivel a drámaköltészet beleszóljon a színházművészet érték- és darabkereső öntörvényűségébe. (Más kérdés, hogy Hamvai Kornél, Szilágyi Andor, Spiró György és mások díjazott műveivel esetleg irodalmi természetű bíbelődése is lehet premier előtt a dramaturgnak, s remélhetőleg mint drámairodalmi, nyomtatott alkotásokat is megismeri őket az olvasóközönség. Valószínűsíthető, hogy a kaposvári társulat még az 1996/97-es szezonban műsorra tűzi Hamvai alkotását. A kecskeméti eredményhirdetés utáni elképzelésekről nincs biztos tudomásunk. Az első és a harmadik díjat nem adták ki, második díjas Darvasi László lett a *Bolond* Helgával azonban a különdíjas műveket látszólag ez elé sorolták. Vélhetően mindkét helyen a magyar dráma és színház egészének hasznára termelték ki az újdonságokat, melyek egy részéért már versengenek is a színházak.)

Képzeltbeli serpenyőinket heves mozgásba hozta, hogy örömmünkre Martos Gábor, Jákfalvi Magdolna és mások személyében olyan szakemberek is bemutatkoztak, akik eddig még nem, vagy csak nagyon ritkán voltak körünkben. Viszont - adminisztratív félreértések vagy egyéb gondok miatt nem jöhettek el a szervezés és a tanácskozás olyan meghatározó egyéniségei, mint például Bereczky Erzsébet dramaturg, s hiába vártuk-hívtuk őket, a részvételre valamiképp nem tudott időt szakítani Darina Karová, a nyitrai fesztivál igazgatója és Peter Kovac fordító-dramaturg sem. Holott valamely távoli vagy közeli idegen nyelvű közösség drámai és színpadi törekvéseinek a taglalása mindig kitágítja, nemzetközi kitekintésűvé teszi a Fórum tematikáját. A kereső pillantás nemegyszer futott már

messzi kontinens (Észak-Amerika) alkotócsoportjáig, specifikus témakörig (nőirók, a feminizmus mint ideologikus és esztétikai irányzat), s ugyanígy rendszeresen próbálunk szomszédolni is (abban a tekintetben is eredményesen, hogy Romániában, s a szándék szerint Szlovákiában már igyekeznek is honosítani a Nyílt Fórum szellemiségét és munkamódszerét, részint a "miénk" segítő közreműködésével: Radnóti Zsuzsa mellett főként Martos Gábor és Nánay István az "utazó nagykövetek").

Szerencsére eljött viszont ha csak pár órára is a Dusza István (és Hizsnyan Géza) fordította, *Gyilkolósdí, halálosdó avagy élettan* című színmű írója, Viliam Klimáček. Benne fanyarul színes alkotót ismertünk meg, egy spediális szerveződésű szlovákiai kisszínház spiritus rectorát (aki egyébként az orvoslás, az orvostudomány területén keresi kenyerét). A nyelvi korlátok sem gátolták annak megsejtését, hogy a nálunk is olyannyira kedvelt cseh abszurdal összecsengésben létezik a szlovák művészet groteszk irányzata is. Bár a kiszemelt műre koncentrálna az általánosabb kérdésekre kevesebb idő jutott, a szavak mögött és között is érződött: a kultúraszerveződések részben ugyanazok a nehézségei "odaát", mint nálunk.

Helyreállítva az eddigiekben kissé megtördelt kronológiát, az első tanácskozási napról a Bartis Attila-Kemény István szerzőpáros *A félszent* című darabjának vitáját (Sándor L. István kritikus és Mesterházi Márton dramaturg előadását), továbbá a Tasnádi István írta Ómon elemzését (Reményi József Tamás irodalomtörténész és Zoltán Gábor rádiórendező analízisét) említtem. Ebben a disputában is előre jelezte magát a kettősség, a kétarcúság. A gyakorlati színházi szakemberekben fogy a türelem az irodalmi közelítésű, szövegcentrikus felolvasások iránt a kritikusok, a literátorok viszont nincsenek elegendő bizalommal a színházi jósló-elképzelő találgatási, megvalósítást álmodó víziói iránt. Köztes műfajt aligha sikerül találni a jövőben. Vagy magunk szavazunk nagyobb toleranciát irodalmi és színházi énkünknek is igazodva a színházi textus mindenkori, műfajközi polivalenciájához, szakszóval: plurimedialis szubsztrátum jellegéhez, vagy az egyik esztendőben a praktikus színházi, a másikban a közvetlenebbül irodalmi jellegű tárgyalásnak biztosítunk elsőbbséget.

November 28-án este Győrei Zsolt és Schlachtovszky Csaba az egerszegi stúdiószínházban maguk jelenítették meg *Bolygó király* című kétszemélyes darabjukat. A másnapi vitában Csáki Judit kritikus és Martos Gábor irodalomtörténész részéről is sok bírálatot kapott a kamaszosan kiforratlan játékmód reménytelenül kergetett és hiábavalóan ironizált diákszínháziassága, valamint a nyelvi poénokban tobzódó szöveg konstrukciótlansága. Ám tón épp a sok kritika hatására pártfogói is akadtak a kétségtelenül friss hangú és tehetséges vállalkozásnak. Ezúttal Győrei és Schlachtovszky mutatkozott a két jókedvű megbírálnak: szelíden és figyelmesen vették tudomásul a kifogásokat. (A dolgok logikája szerint jövőre, azaz hát 1997-ben nekik kell nyerniük valamely drámapályázaton...)

A dráma és a színház tárgykörben rendezett debreceni irodalmi napokról Upor László hozott hírt. Mivel ott jómagam voltam az egyik referátum előadója s a másik referátumból, Fodor Gézáéból emeltem ki ímént a plurimedialis szubsztrátum terminust: hadd tanuljuk a kifejezést, nem tisztem hozzászólni Upor igencsak tapintatos krónikájához.

Este Spiró György *A nyulak Margitja* című színművét nézhetjük meg a Hevesi Sándor Színházban. A rendezők ezúttal Merő Béla talán már ki nem állhatják, hogy a "nyílt-fórumos" előadások után sokan járulnak a színük elé, elmondandó, mit kellett volna másként csinálni. Én itt mondom el: Spiró korábban nem véletlenül seprűzte ki munkásságából a darab szimbolikus naturalizmusát. Merőnek sikerült ugyan kicsíráztatnia a probléma-magot, a díszletkép és egyes helyeken a játékmód is nivós volt, de nem mindegyik szerepre akadt szí-

nész, s mintha az idő valóban túlhaladta volna azt a drámaépitést, amely az itt hallható kiszólásokkal, illetve mögöttesekkel utalgat a mindenkori jelenre.

Klimáček darabján kívül szombatra maradt Szilágyi Andortól az *M. Pope, az ember fia szenvedése és halálai* ama kaposvári díjnyertes színmű. Jákfalvi Magdolna irodalomtörténész és Spiró György író elemzéseit, elsősorban értéktudatosító - Spiró esetében bajtársi - szavait követően eléggé ádáz disputa bontakozott ki, amelyben Szilágyi (aki nem tartozik a jókedvű csöndességgel és passzivitással figyelő szerzők közé) ugyancsak hallatta ellenvéleményét és az elemzés szituációjával, beszédmódjával, fordulataival kapcsolatos - szakszerűséget és a pontosságot, az empátiát és a továbbgondolást hiányoló - nézeteit.

A tizenkét dühös ember Halasi Imre rendezése, miként egy évvel korábban a Palásti Bea által színpadra állított Komédiások, az egerszegi társulat férfi tagjainak karakterformáló ereiről, a stúdióhatásokat hibátlanul ismerő és kihasználó munkáról győzött meg.

A műhelyfolyamat napjain végighúzódtott Tasnádi Ómenjének házi színpadi próbasorozata. A kiválasztott részt Éry-Kovács András rendező és színészgárdája töltötte meg élettel. Akárcsak a színház a színházban alaphelyzetű Bánk bannepersziflázs, a Bolygó király ironizáló-nihilizáló történelemfelfogása esetében, itt is a groteszk példázat valóságos gondolati ereje volt kérdéses. A Nyílt Fórum kényszerű karcsúsodását jelzi, hogy most csak egy ilyen próbasor volt a megszokott kettő helyett. A vitában a konkrét kérdéseken kívül az is újfent fölmerült, hogy a relatív "készség" erőltetése helyett ténylegesen is csak egy stádiumot reprezentáló műhely-megmutatkozásra lenne szükség a záró napon, épp a szöveg alakítható elevensége érdekében. Igenám, de... az előző években egyre kevésbé volt alkalmazható az a szabad beleszólásos gyakorlat, amely a próbákon az egyéni véleményekből szerveződő közösségi akarat szerint alakítgatta a szöveg-áldozatot. Egyelőre tanácsalankon vagyunk, mi a jobb: a színészi alkotóerőt és a rendezői dinamizmust is sűrítettebben próbára tevő kvázi-premier (amely a nézőnek is élvezetesebb) vagy a hétköznapi stáció, amely szintén sokat elmond (de a program végén nem lenne lezárás-értékű).

A fluktuáló résztvevők ebéd után hazafelé, vagy egy másik színházba - például az épp Örkényt játszó soproni teátrum felé vették útjukat. A vonatra váró maradók zalaegerszegi részlege kesereghetett, Fradi-szimpatizáns töredéke örvendhetett, hogy a Duna Televízió által közvetített havas színjátékban, az FTC-ZTE-meccsen 5:0 arányban a Ferencváros kerekedett felül (s akkor egy negyedik "futballkülföldit" sem küldött pályára).

Az 1996-os Nyílt Fórum ismét a dramaturgiai élet fontos eseménye volt és ismét egy volt a szokásos, jól bejáratott Nyílt Fórumok közül. Ma már újra hiányzik az egerszegi színház vendégváró otthonossága, a szakmai találkozások melege, a "kisfesztivál" tartalmas kötetlensége, a Shakespeare Williamról elnevezett, a legjobb (megtárgyalt) drámának járó Vilmos-díj átadása előtti izgatott hangulat (a tiitkos szavazás eredményeként a díjat nem Klimáček Viliam kapta, amint az stílszerű és részben indokolt is lett volna, hanem Szilágyi Andor, aki alkotásával tényleg leginkább rászolgált).

A Nyílt Fórumot, ezt a végvári kulturális rendezvényt nem szabad egy évi pihenővel megszakítani, mert nem kétséges a tapasztalatok szerint, hogy a vég vár az ilyen felfüggesztett vállalkozásokra. Sok a teendőnk, az átgondolnivalónk. 1997 decemberéig még vagy tíz hónapunk van.

Használjuk ki.

Tarján Tamás